

Edukační prostředí, subjekty a procesy

Mgr. et Mgr. Michaela Spurná, Ph.D.

Edukační prostředí

- Jakékoliv prostředí, v němž probíhá nějaký **řízený** proces učení.

- Školní třída Tělocvična Ordinace

- Domácnost Škola Chodby

- aj.

Edukační prostředí

- **fyzikální, ergonomické,** psychosociální parametry (determinanty)
- (jsou dané kulturou země, vzdělávací politikou, systémem...)

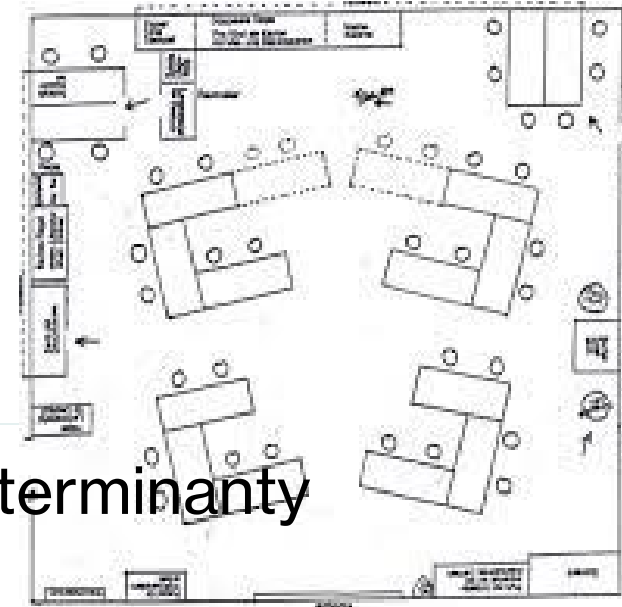
- 1/ prostorové dispozice
- 2/ vybavení
- 3/ konstrukce nábytku
- 4/ barevnost
- 5/ osvětlení
- 6/ akustika
- 7/ větrání, vytápění
- 8/ pohyb

....o co má jít,
proč se o tom bavíme?

Edukační prostředí

- **fyzikální, ergonomické, psychosociální** determinanty ovlivňují

- Počet žáků ve třídě
- Povahu **interakce**, klima
- komunikaci
- well-being, pocity, emoce (všech...)

- 1/ prostorové dispozice
- 2/ vybavení
- 3/ konstrukce nábytku
- 4/ barevnost
- 5/ osvětlení
- 6/ akustika
- 7/ větrání, vytápění
- 8/ pohyb

...o co má jít,
proč se o tom bavíme?

Edukační prostředí: výzvy

- UNESCO 22 pp. 4 – „školy by měly být *chráněnými místy*, vzhledem k inkluzi, individuálnímu a kolektivnímu blahobytu. Měly by být přepracovány tak, aby lépe *podporovaly transformaci směrem ke spravedlivější a udržitelnější budoucnosti.*„

pp. 54 - „škola je bezpečné prostředí umožňující experimentovat, odvažovat se, selhávat a tvořit - nezacházet do zkoumání neznámé reality.“

Jak se školy musí proměnit, abychom dosáhli UNESCO cílů?

Prostředí ovlivňuje procesy

Procesů ve školním prostředí i mimo něj je velké množství a o různých úrovních.

Výchova a vzdělávání čili edukace

Rozvoj, růst a formování

Změna

Socializace

Procesy

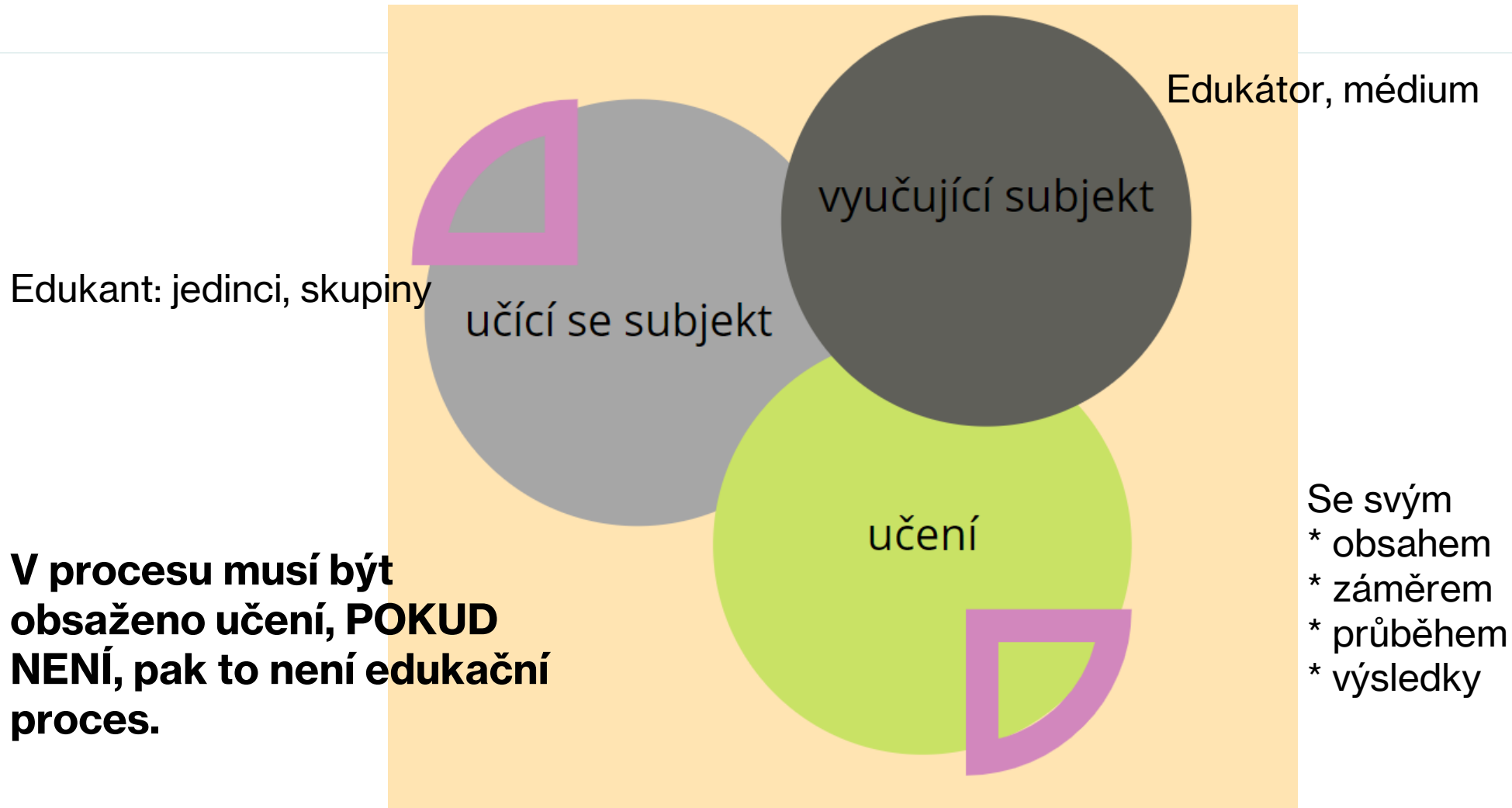
- **Výuka vs. Vyučování vs. Učení** (učitelé, asistenti, šk. psychologové, speciální pedagogové)
- **Trénink** (trenéři, instruktoři, mimoškolní vzdělavatelé, školitelé, lektori aj.)
- **Nácvik** (optometristé, fyzioterapeuti)
- **Výchova** (doma nebo ve škole?, rodičové, výchovní poradci)
- aj.

Procesy jsou buď **SPONTÁNNÍ (BEZDĚČNÉ, FUNCIONÁLNÍ)** ČI **INTENCIONÁLNÍ (ZÁMĚRENÉ)**

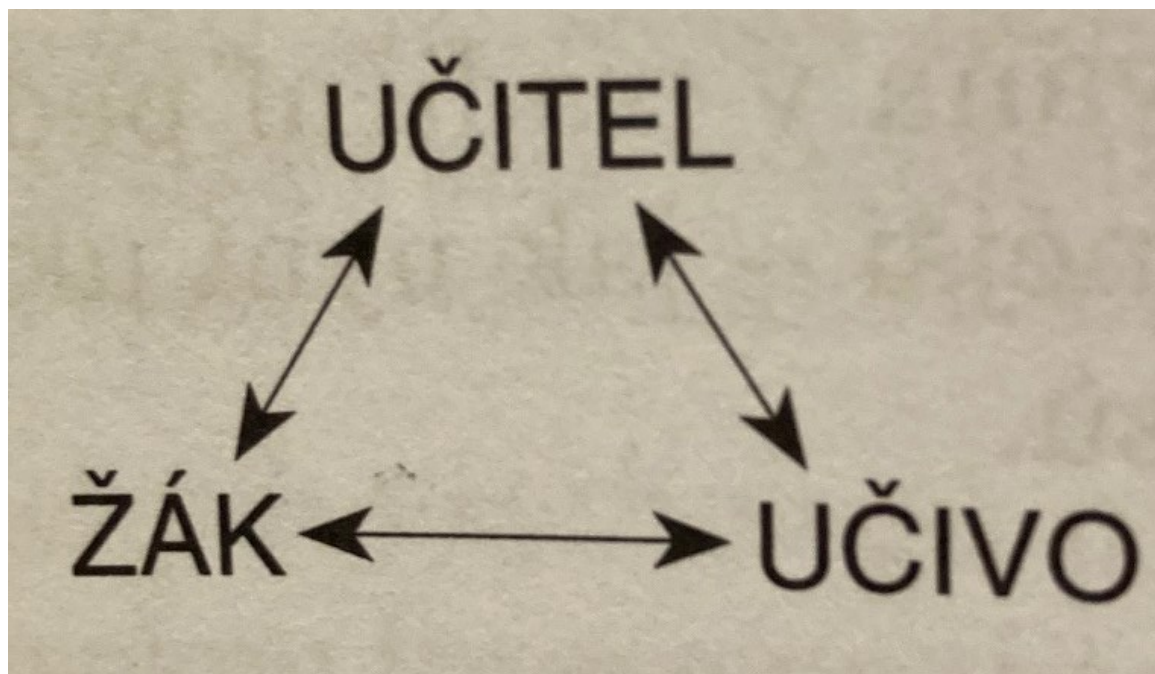

Podstata edukačních procesů

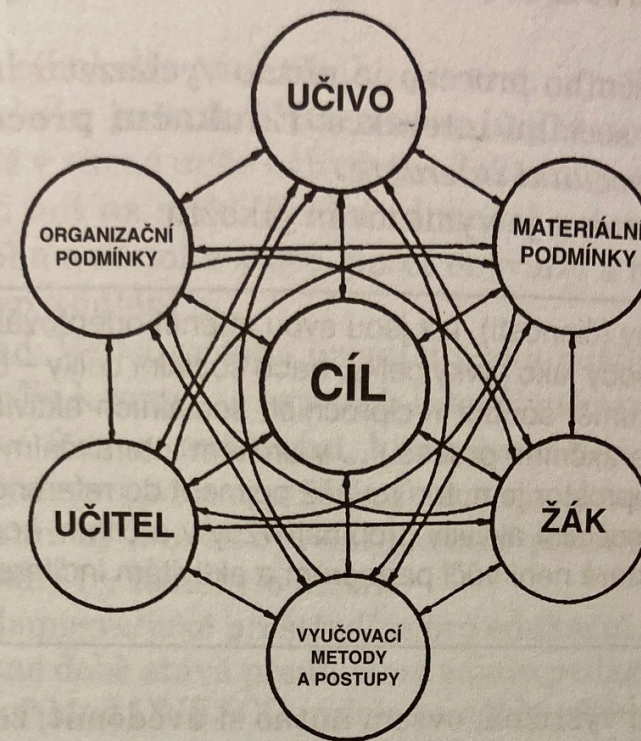

**V procesu musí být
obsaženo učení, POKUD
NENÍ, pak to není edukační
proces.**

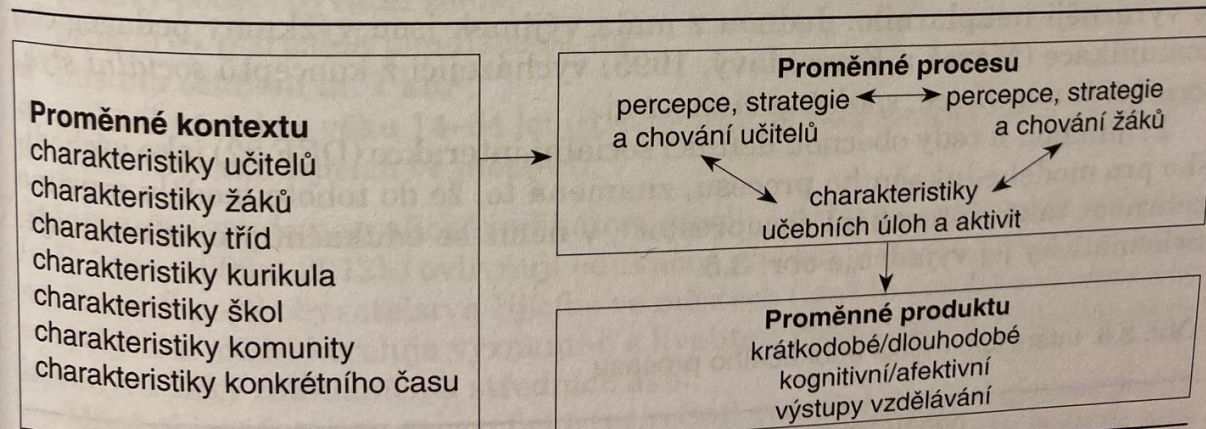
Proces jako vazba

Obr. 3.3 Model edukačního procesu podle J. Hendricha

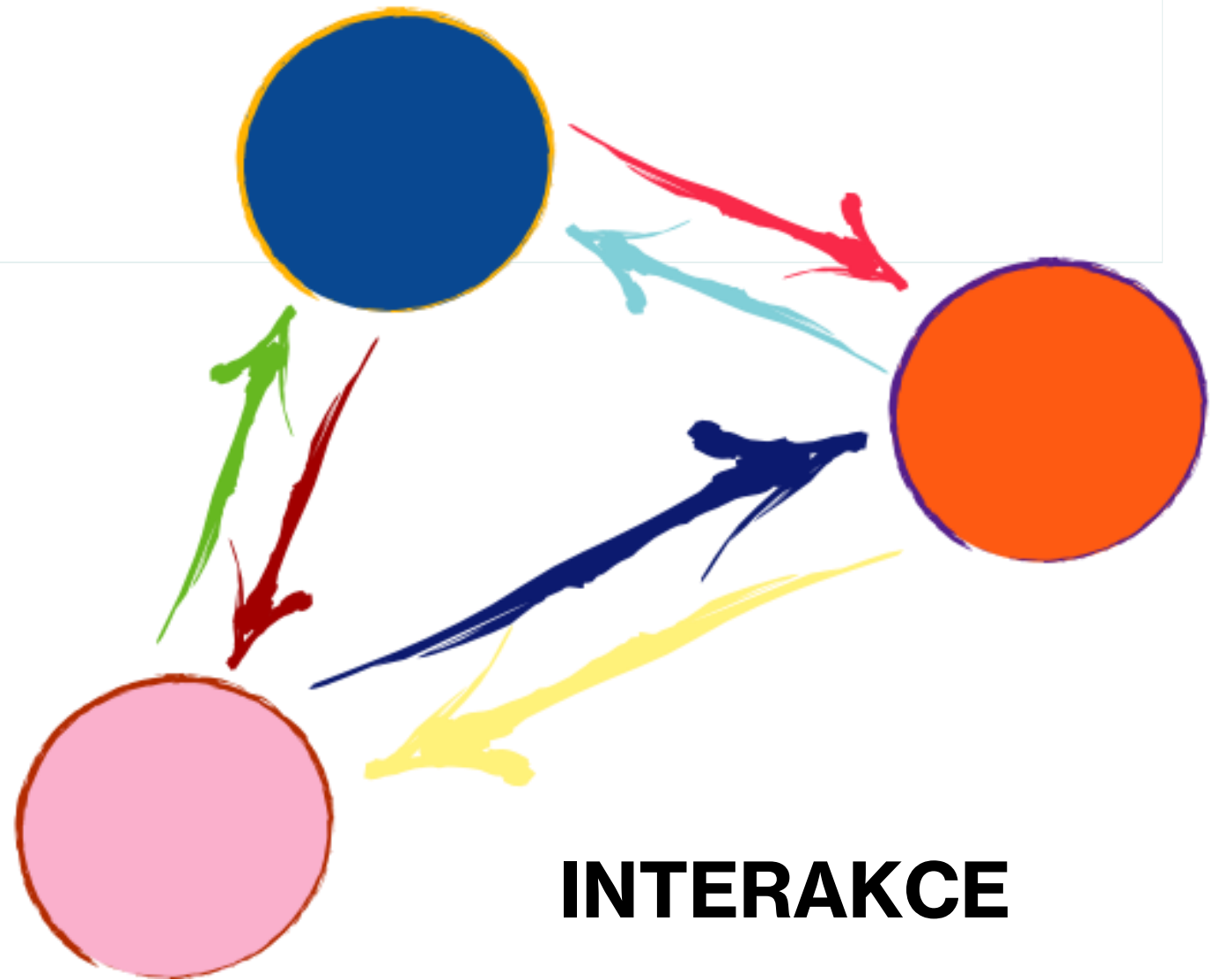
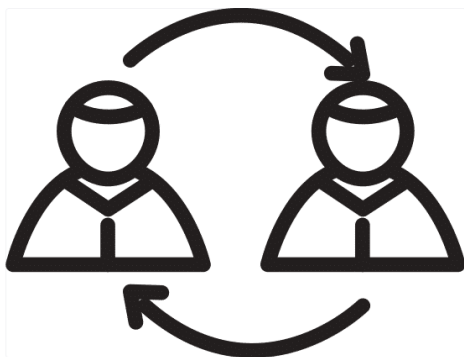
Obr. 3.4 Schéma edukačního procesu podle Ch. Kyriacou

Procesy

Pedagogická interakce, ve které dochází ke **vzájemnému působení dvou, více subjektů**.

Jako neméně důležitou vidí Pelikán i interakci intrapsychickou (Já s Já).

INTERAKCE

Povaha interakce (procesů)

- **Nadřazenost** (formální nadřazenost – cílem je dosáhnout stavu, kdy nadřazený ovlivňuje a mění psychickou strukturu osobnosti) a **podřazenost** (na něž je působeno).

-
- Rozdíl mezi nadřazeností rodičů, učitelů a např. trenérů, terapeutů aj.:
 - Tři skupiny: **přirozené/povinné/volné**
 - hrají roli očekávání a dosahování cíle (vlastní průběh a efekty interakce)
 - K čemu má dojít – motivace uvnitř a motivace vnitřní (kongruence)
 - Závislost: kognitivní disonance, naučená bezmocnost (neschopnost samostatného jednání)
 - Žák si může vybrat učitele (nebo ano?), avšak rodiče vůbec

Determinanty výchovy a vzdělávání: S ČÍM PŘICHÁZÍ VZDĚLAVATEL?

Lewinovy tři styly výchovy

- 1. Autokratický styl (autoritativní, dominantní):

Tento styl se vyznačuje tím, že vychovatel hodně rozkazuje, hrozí, trestá a málo respektuje přání a osobní potřeby dětí a jejich individualitu. Má pro žáky málo porozumění a ovlivňuje žáky svými zkušenostmi, úsudky a rozhodnutími. Děti vede k malé samostatnosti a iniciativě.

- 2. Liberální styl (slabé vedení):

Při tomto stylu výchovy vychovatel děti téměř neřídí nebo je neřídí vůbec. Téměř neklade požadavky na děti, pokud je to ale nutné, nepožaduje důsledné plnění úkolu a nedochází ke kontrole. Dětem nejsou kladeny žádné normy a požadavky pro formování charakteru.

- 3. Sociálně integrační (demokratický):

V tomto stylu dává vychovatel dětem přehled o celkové činnosti skupiny a o jejích cílech. Dává méně příkazů a podporuje vlastní iniciativu dětí. Vychovatel je dětem příkladem bez častých trestů a zákazů. Skupina spolupracuje, podskupiny se vytvářejí spontánně. Důležitým prostředkem pro skupinu je podávání návrhů. Vychovatel dává možnost dětem se rozhodnout o řešení problému. V případě učitele je přístupný i jiným věcem, které se netýkají řešeného problému. Pro děti má porozumění a ohlíží se na jejich osobní potřeby. Děti chválí a neponižuje.

Determinanty výchovy a vzdělávání:
S ČÍM PŘICHÁZÍ VZDĚLAVATEL?

Interpersonální styly učitele

nespokojený

organizátor

nejistý

vedoucí k odpovědnosti

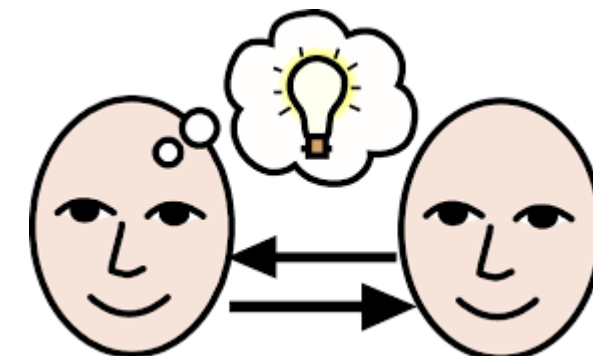
přísný

pomáhající

kárající

chápaající

Determinanty výchovy a vzdělávání:
S ČÍM PŘICHÁZÍ VZDĚLAVATEL?

Učitelovy postoje

Průcha, J. (2009). P. encyklopedie pp. 174-175

pozitivní, negativní, neutrální

<https://www.youtube.com/watch?v=VctaUNJpT6U>

<https://www.youtube.com/shorts/i3Nz4lhFGgw>

Determinanty výchovy a vzdělávání:
S ČÍM PŘICHÁZÍ VZDĚLAVATEL?

Učitelovo očekávání

vůči konkrétním žákům,
subjektivní pocit učitele, jak se
žák bude dál vyvíjet...

Golem efekt

Pygmalion efekt

G. B. Shaw

Determinanty výchovy a vzdělávání:
S ČÍM PŘICHÁZÍ VYZDĚLÁVAJÍCÍ?

Ped-psy koncepty učení

- osvojování poznatků prostřednictvím jazyka

• **VERBÁLNĚ-KOGNITIVNÍ UČENÍ**

- osvojování pohybových činností

• **SENZOMOTORICKÉ UČENÍ**

SOCIÁLNÍ UČENÍ

- Osvojování systémů: norem, hodnot, postojů, kompetencí, rolí aj.

Ped-psy koncepty učení

zájem o chování

BEHAVIORÁLNÍ MODEL

mechanismus sociálního
učení, které je
založeno na zpevňování
určitých způsobů chování
pomocí sankcí (tzn. odměn
a trestů)
hlavně (účinnými) podněty
zvenčí

Fáze evokace (zaměření na
prekoncepty
Fáze uvědomění si významu
Fáze reflexe

MODELY

Koncepty
Prekoncepty
Miskoncepty
Kognitivní mosty

KONSTRUKTIVISTICKÝ MODEL

aktivní, záměrný,
sociální proces, ve
kterém dochází ke
konstruování významů:
každý člověk si své
poznání konstruuje sám

co se odehrává uvnitř
organismu, je záležitostí
tzv. černé skříňky (black
box)

UNESCO 22: výzvy

- Přístupy: učitelé spolu s žáky spoluvytváří vzdělávací cíle (pp. 49)
- Postupy: reflexe, studium potřeb současnosti a budoucnosti (pp. 50),
- Jak mají motivovat žáky: **autenticita pochopení vztahu k realitě a relevance (pochopení vztahu k hodnotám)** (pp. 50)
Hlubší interakce: učitel a žák společně tvoří komunitu hledačů a tvůrců znalostí (pp. 51)
- UČITEL: jako **vědec, výzkumník, reflektující a týmový hráč** (pp. 4). **umění, věda a učitelské řemeslo učitelé efektivně ovládají (51)**
- Učitelé by měli vyžadovat: podporu jejich autonomie, svobody a účast u diskuzí o budoucnosti vzdělávání (p. 4)

Pedagogickým pracovníkem (novela 379/2015 Sb.) je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálněpedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na

vzdělávaného:

- učitel
- vychovatel
- speciální pedagog
- pedagog volného času
- asistent pedagoga
- trenér
-

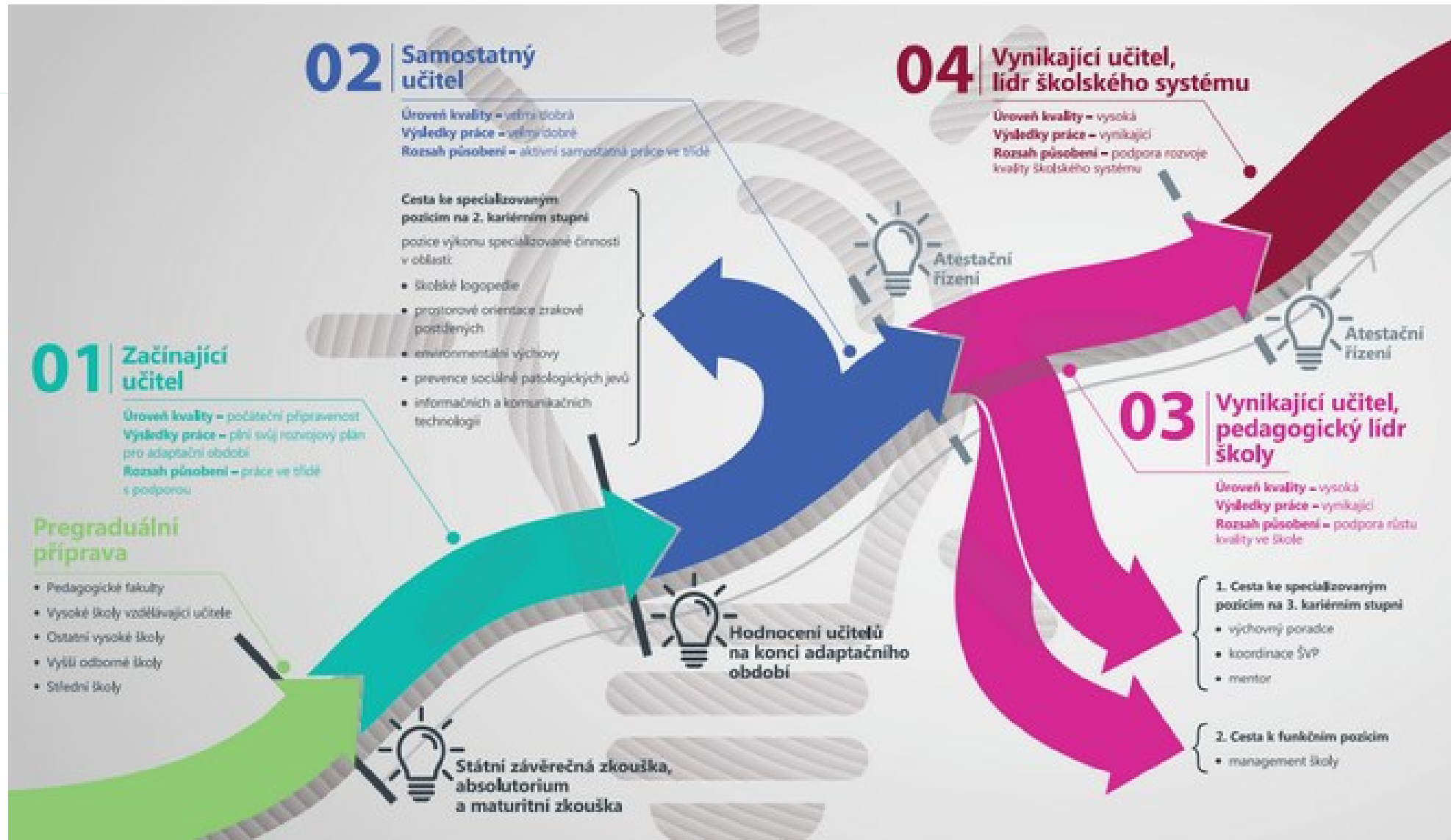

<https://www.msmt.cz/dokumenty-3/novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>

Průcha, J. (2009). P. encyklopedie pp. i 436-440

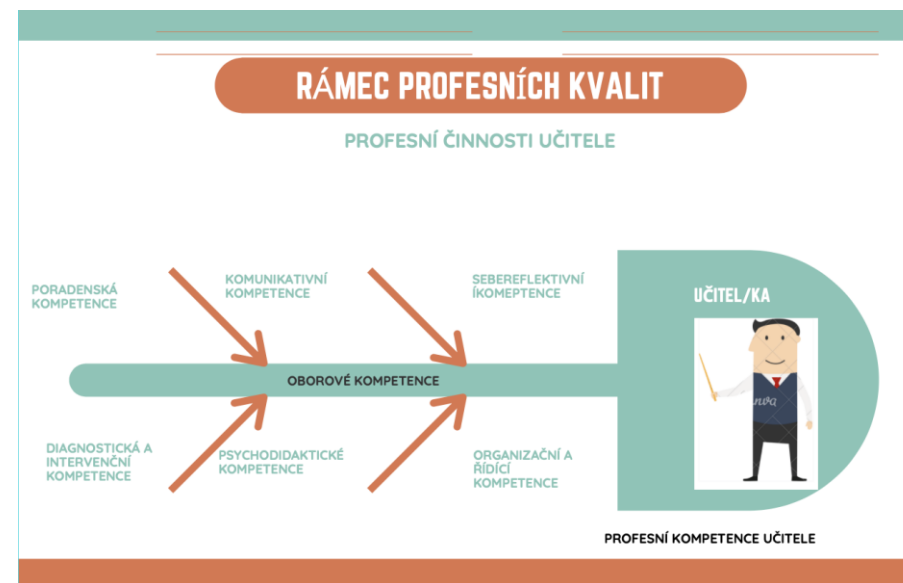
zákon č. 563/2004 Sb.
o pedagogických pracovnících

Trajektorie vzdělavatelů

Pedagogické profese: Význam (sebe)reflektivní kompetence

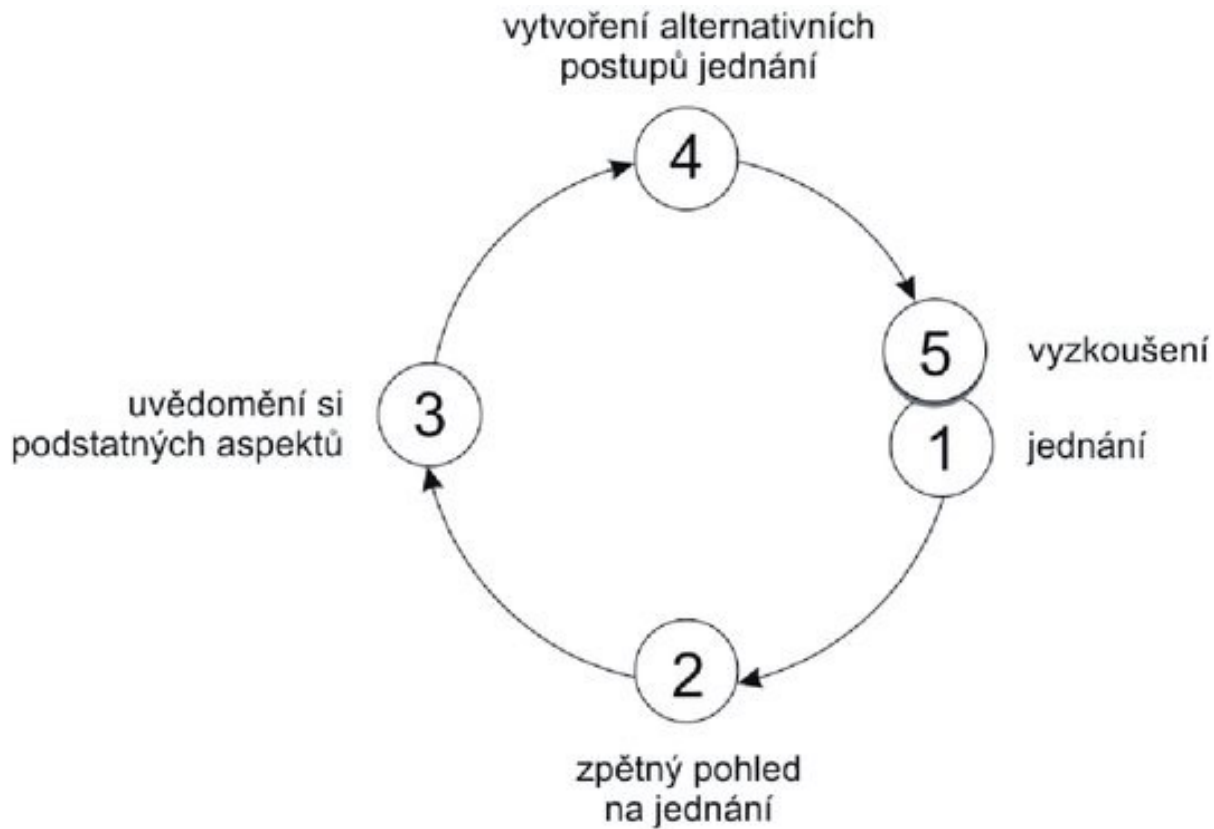
- Potkali jste učitele, který:
 - - si byl sám sebou nejistý?
 - - nepřemýšlel o svojí práci?
 - - nepřemýšlel sám o sobě?
- význam sebepoznání, sebe zkušenosti a sebereflexe v pedagogických profesích

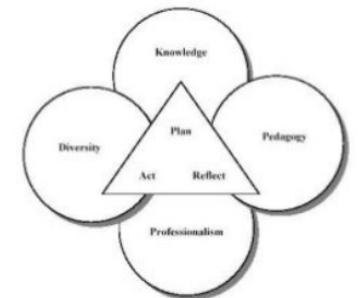
PŘEHLED TEMATICKÉHO ZAMĚŘENÍ KRITÉRIÍ V JEDNOTLIVÝCH OBLASTECH STANDARDU				
1 PLANOVÁNÍ VÝUKY	2 PODMÍNKY PRO UČENÍ	3 PODPORA UČENÍ	4 ZPĚTNÁ VAZBA	5 REFLEXE VÝUKY
1a) konzultace s provázejícím učitelem; návaznost na kurikulum a předchozí práci učitele 1b) individualizace a diferenciacie 1c) cíle a jejich ověření 1d) metody, formy, pojmy, úlohy 1e) časové plány	2a) bezpečí 2b) kázeň 2c) živý kontakt 2d) potřeby 2e) odlehčení 2f) úspěch 2g) čas	3a) smysluplnost 3b) cíle 3c) obsah 3d) věcná správnost 3e) využití předchozích znalostí 3f) metody a formy 3g) spolupráce žáků 3h) práce s chybou 3i) ICT	4a) průběžná zpětná vazba učitele 4b) sebehodnocení a zpětná vazba žáků 4c) různé formy hodnocení	5a) reflexe výuky 5b) cíle vlastního rozvoje

Jak reflektovat?

Fáze reflexe

REFLECTIVE PRACTITIONER MODEL

ALACT MODEL, podle KORTHAGENA

UČITELÉ V ČESKU

POROVNÁNÍ S 35 STÁTY SVĚTA
DLE STUDIE VARKEY FOUNDATION

PERPETUUM
VZDĚLÁVÁNÍ BEZ HRANIC

STATUS UČITELE VE SPOLEČNOSTI

30. místo z celkového počtu 35 zapojených zemí.

PODPOŘILI BYSTE SVÉ DĚTI V TOM, ABY SE STALI UČITELI?

Rozhodně by tak učinilo asi 7 % Čechů, spíše by podporovalo asi dalších 25 %.

NEJPODOBNEJŠÍ POVOLÁNÍ

Učitelé byli přirovnáváni k sociálnímu pracovníkovi, a to jak veřejností, tak samotnými učiteli.

PLATY

...česká veřejnost učitelům odhaduje vyšší, než jaké učitelé ve skutečnosti dostávají.

ŠKOLY

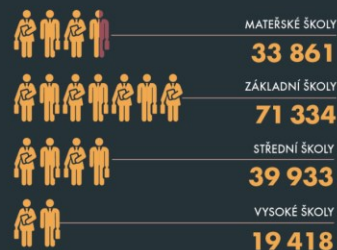
POČET DĚTÍ, ŽÁKŮ A STUDENTŮ
2021/22

POČET ŠKOL
2021/22

POČET UČITELŮ V ROCE 2021 *

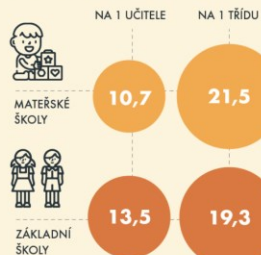
*přepočtení na plně zaměstnané

PRŮMĚRNÁ HRUBÁ MĚSÍČNÍ
MZDA UČITELŮ V ROCE 2021 | Kč

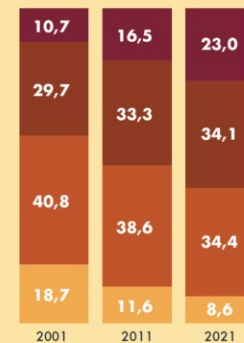

*bez učitelů odborného výcviku

PRŮMĚRNÝ POČET
DĚTÍ/ŽÁKŮ | 2021/22

NEJVYŠŠÍ
DOSÁZENÉ
VZDĚLÁNÍ
OBYVATEL
(věk 25+; %)

ČESKÝ
STATISTICKÝ
ÚŘAD

ZDROJ:
ČSÚ, MŠMT

Vzdělávající: subjekt edukace

Co je nezbytné si uvědomit:

- 1) my jsme ve škole (v prostředí) kvůli žákům (vzdělávajícím), nikoliv naopak
- 2) co je to well-being a jak o něj usilovat

DÍTĚ NENÍ OBJEKT, ALE SUBJEKT PRÁVA

LEGISLATIVNÍ RÁMEC

Základní principy Úmluvy o právech dítěte jsou:

- PRÁVO DÍTĚTE NA ZOHLEDNĚNÍ JEHO NEJLEPŠÍHO ZÁJMU JAKO PŘEDNÍHO HLEDISKA PŘI JAKÉKOLI ČINNOSTI VEŘEJNOPRÁVNÍCH NEBO SOUKROMOPRÁVNÍCH SUBJEKTŮ.
- PRÁVO DÍTĚTE BÝT SLYŠENO.
- PRÁVO DÍTĚTE NA OCHRANU JEHO ŽIVOTA A PŘÍZNIVÉHO ROZVOJE.
- ZÁKAZ DISKRIMINACE.

Zpráva o stavu lidských práv v České republice upozorňuje, že:

Ochrana dětí v soudních řízeních a především **zohlednění jejich názoru** jsou nedostatečně realizovány i přes legislativní změny, neboť se ne vždy aplikují v praxi.
Dochází k záměně rolí. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je účastníkem, či dokonce navrhovatelem řízení a zároveň ochráncem a zástupcem dítěte.
Přetrvává a sílí problém **psychického násilí, které je na dětech páčáno pomocí moderních komunikačních prostředků.**

Proces participace je stejně důležitý jako její výsledek.

Dospělí, kteří děti provázejí, by měli přizpůsobit své chování, jazyk a způsob práce dětem.

Možnost účastnit se na rozhodování a být zapojen je jedním ze základních práv dětí a mladých lidí. Všechny děti by měly mít příležitost spolurozhodovat o věcech, které se jich týkají.

www.pravonadetstvi.cz

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

**DÍTĚ MÁ PRÁVO
BÝT SLYŠENO.**

TATO ŠKOLA PODPORUJE DĚTSKÁ PRÁVA.

Vzdělávající: subjekt edukace

Co je nezbytné si uvědomit:

- 1) my jsme ve škole (v prostředí) kvůli žákům (vzdělávajícím), nikoliv naopak
- 2) co je to well-being a jak o něj usilovat

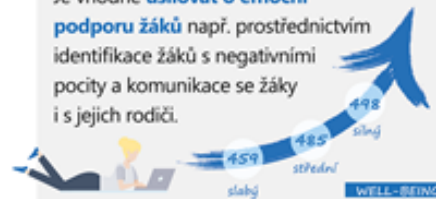
Vybrané faktory ovlivňující výsledky žáků podle PISA 2018

WELL-BEING

Well-being (osobní životní spokojenost) žáka významně souvisí s výsledky ve čtenářských dovednostech.

Možnost podpory

Je vhodné **usilovat o emoční podporu žáků** např. prostřednictvím identifikace žáků s negativními pocity a komunikace se žáky i s jejich rodiči.

ZÁJEM UČITELE O VÝUKU (motivace)

Žáci, kteří mají **motivovaného učitele**, dosahují **lepších výsledků**.

Možnost podpory

Podpora **spolupráce učitelů** a výměny zkušeností, vytváření podmínek pro účast na **inspirativních programech** dalšího vzdělávání.

Přístup učitele s nadšením pro výuku dokáže žáky motivovat a pozitivně ovlivnit i jejich výsledky.

SOUNÁLEŽITOST ŽÁKA SE ŠKOLOU

Žáci s **vyšší sounáležitostí** dosahují **lepších výsledků**.

Možnost podpory

Je důležité **zabývat se vztahem žáků ke škole**, např. prostřednictvím snahy zapojovat všechny žáky do soutěží, olympiád či společných kulturních aktivit.

VNÍMÁNÍ PODPORY ZE STRANY UČITELE

Žáci, kteří vnímají **střední podporu učitele**, dosahují **nejlepších výsledků** ve čtenářských dovednostech.

Možnost podpory

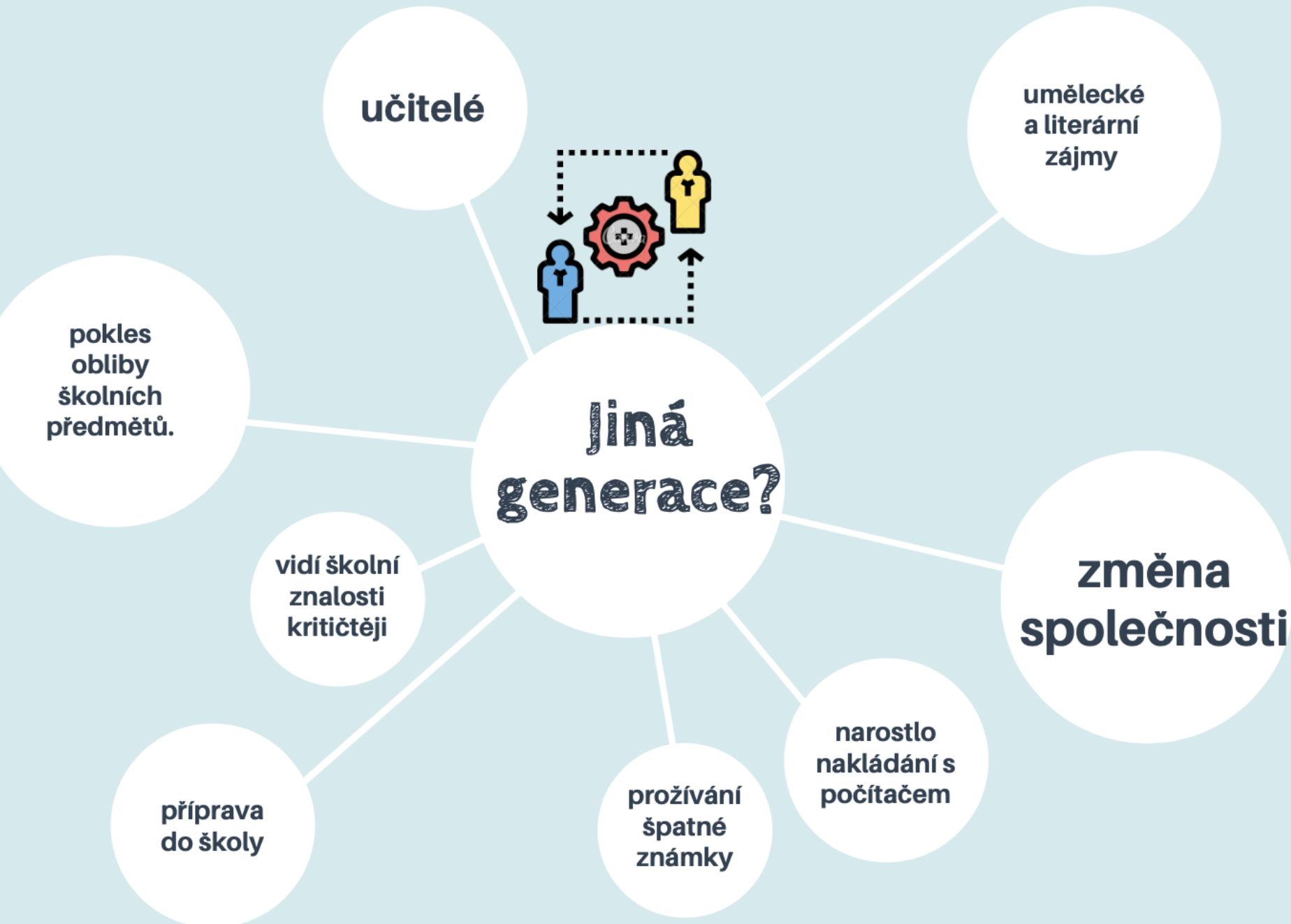
Podpora žáků ze strany učitelů (např. zájem o studijní pokrok žáků, pomoc žákům s učením) je potřebná, ale jen do určité míry. Potřebný je **prostor pro rozvoj schopnosti řešit samostatně problémy**.

Předpoklady pro dosažení nejlepších výsledků v testu

Jiná generace?

Žák ve škole.

Kognitivní vývoj

Tělesný vývoj

Emoční vývoj

Passive

Assertive

Aggressive

Konativní vývoj

Sociální vývoj aj.

Etnicita

vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci

Gender a queer

Sociálně a kulturně konstruované rozdíly mezi muži a ženami v závislosti na místě a čase (na rozdíl od univerzální biologické kategorie pohlaví). Sociální konstrukt, který vyjadřuje, že vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy jsou formovány kulturou a společností.

Na rozdíl od pohlaví, které je univerzální kategorií.

Genderová role je souborem určitých pravidel (většinou nepsaných, neformálních), které předpisují určité typy chování pouze ženám a jiné pouze mužům.

.....

vyjednávání ne-heterosexuálních identit; homofobie ve školách; queer teorie; teorie menšinového stresu

Michal Pitoňák

Status

sociální postavení člověka nebo jiného tvora ve společnosti) Je pozice v sociální struktuře

Status může stejně tak nést I skupina – etnická skupina, rodina

J. Coleman

Sociální kapitál

souhrn zdrojů, které může určitá osoba využít, protože se zná s jinými lidmi. Je to souhrn užitečných sociálních kontaktů, styků a známostí. Jeho objem je dán jako součet objemu finančního, kulturního I sociálního kapitálu těchto známostí, nakolik je daná osoba může mobilizovat ke svému prospěchu

P. Bourdieu

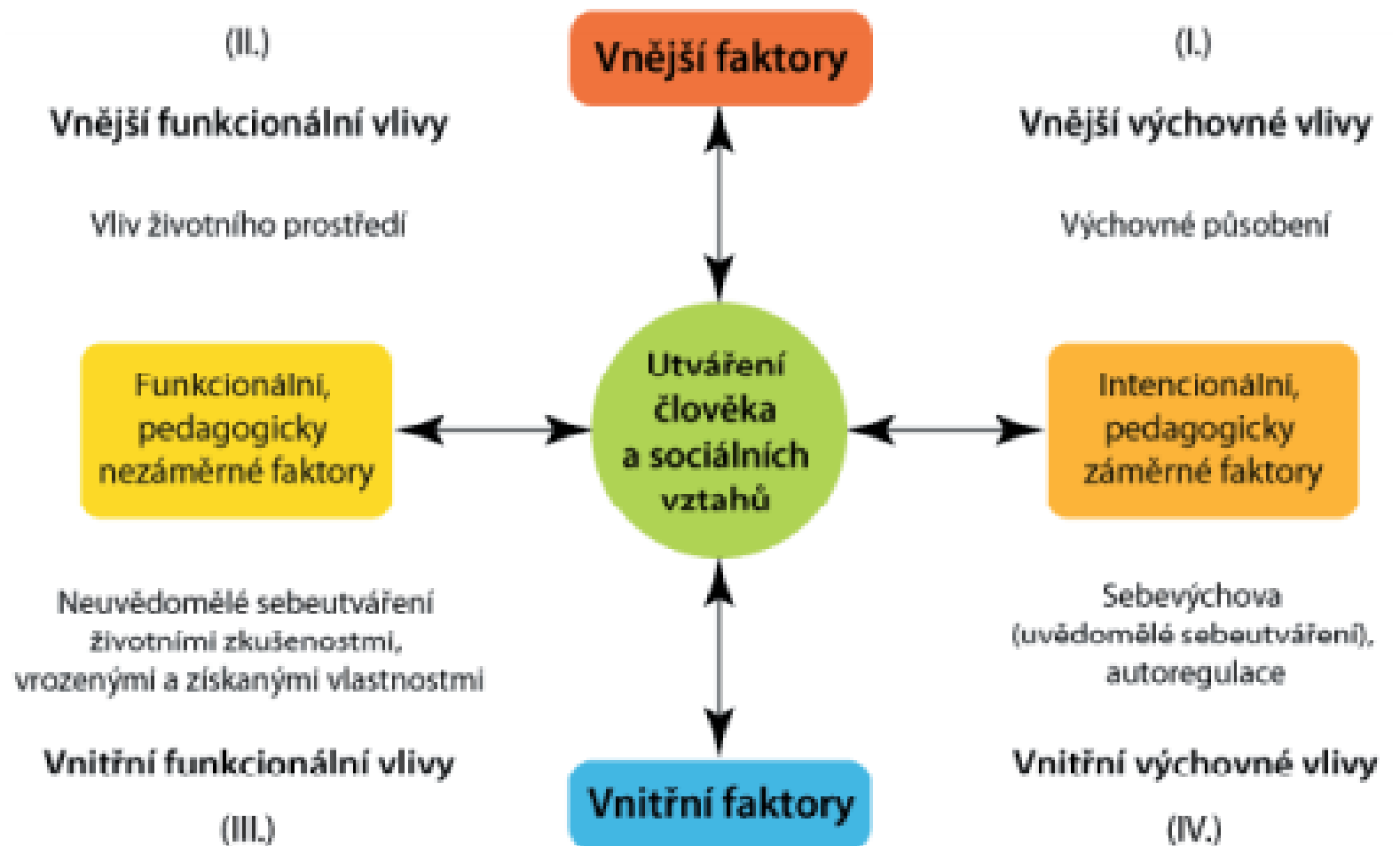
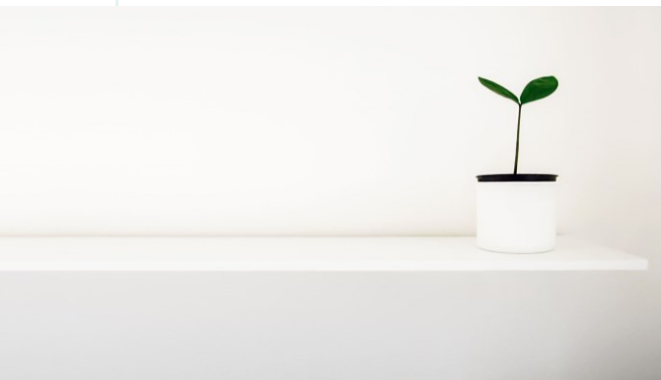
Kulturní kapitál

Institucionalizované široce sdílené kulturní signály (postoje, preference, formální vědění, jednání, statky, oprávnění) používané jako nástroje sociální a kulturní exkluze

Jazykový kód

*omezený jazykový kód
*rozvinutý jazykový
B. Bernstein

JÁ, vzdělávající

Obr. 5 Přehled formativních faktorů osobnosti

Děkuji za pozornost

- spurna@ped.muni.cz